

ד' באב תשס"ה
9 באוגוסט 2005
X6606

אוכלוסיית חבל עזה – מאפיינים, תעסוקה ומסגרת הטיפול באשנב-כל

תמונת מצב והערכות ראשוניות בטרם הפעלת תוכנית ההתנתקות

כללי

בעקבות החלטת ממשלה מס' 1996 מיום 6.6.04 העוסקת בפינוי חבל עזה¹ (להלן תוכנית ההתנתקות) הקים מנכ"ל המשרד בחודש מאי שנה זו במשרד התמי"ת צוות היערכות לטיפול תעסוקתי באוכלוסיית היעד המיועדת לפינוי עם יישום תוכנית ההתנתקות. הצוות הינו בראשות מנכ"ל המשרד ומשתתפים בו מינהלי ויחידות המשרד, שרות התעסוקה, המוסד לביטוח לאומי, משרד האוצר, הרשות לעסקים קטנים מינהלת ההתנתקות וג'וינט ישראל. בישיבתו הראשונה של הצוות הוחלט להקים ולהפעיל בשנה הקרובה מוקד לטיפול בתעסוקתם של מפוני החבל לרבות מפוני ארבעת הישובים בצפון יהודה ושומרון. מוקד הטיפול יופעל בתפיסה של "אשנב כל" ובו יהיו נציגים כל גופי הטיפול. המוקד שהוקם, ממוקם באשקלון ופועל מזה למעלה מחודש כאשר בראשו עומד נציג הג'וינט.

צוות הערכות לטיפול תעסוקתי במפוני תוכנית ההתנתקות קיים עד כה שלוש ישיבות עבודה ובמסגרתן נתבקש המנהל לתכנון מחקר וכלכלה במשרד התמי"ת להציג תשתית נתונים עדכנית, שבעזרתה ניתן יהיה לאמוד ולהעריך את האוכלוסייה המתגוררת בחבל עזה על פי מאפייניה הדמוגרפיים, ההשכלתיים והתעסוקתיים. פיתוח תשתית הנתונים נועד לקדם שתי מטרות עיקריות:

1. ראשית לאמוד את גודלה המרבי של אוכלוסיית היעד המיועדת לטיפול באשנב-כל עם סגירת מקומות עבודתם ועסקיהם, וכן לנתח את מאפייניה התעסוקתיים של אוכלוסייה זו לרבות הערכה ראשונית בדבר סיכוייה להשתלב בתעסוקה בשל חסמי השכלה, גיל, משלח יד שאינו מבוקש באזור המגורים החדש וכד'.
2. שנית, להניח תשתית לתוכנית מחקר והערכה ליווי תהליך הטיפול והשיקום התעסוקתי כלכלי וחברתי של אוכלוסיית המפונים.

חלק מהנתונים המוצגים בהמשך מתבססים על אומדנים והערכות של מנהל תכנון מחקר וכלכלה, ולצורך עריכתם התבססנו על מספר מקורות נתונים לרבות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה והמוסד לביטוח לאומי וחומרים נוספים שמקורם במנהלת הפינוי.

¹ החלטת הממשלה להלן כוללת גם פינוי של ארבעה יישובים בצפון השומרון: חומש, גנים, כדים, ושא נור. מאחר שהיקף הטיפול התעסוקתי ביישובים אלו קטן יחסית ונאמד בכ – 30 מטופלים (ראה נספח 3), גוף המסמך אינו מפרט נתונים על ארבעת היישובים אלו.

האומדנים התעסוקתיים המוצגים במסמך זה מתייחסים לשלוש קבוצות:

1. האוכלוסייה המתגוררת בחבל עזה לפי מקום העבודה:

א. עובדים בתוך חבל עזה

ב. עובדים מחוץ לחבל עזה

2. האוכלוסייה המתגוררת מחוץ לחבל עזה ועובדת בחבל

3. האוכלוסייה המתגוררת בחבל עזה אשר אינם בכוח העבודה²

האוכלוסייה וכח-עבודה בחבל עזה

כלל האוכלוסייה - היקף האוכלוסייה המתגוררת בחבל עזה עמד בסוף שנת 2004 על כ- 8,250 תושבים. מבנה הגילאים של תושבי החבל מצביע על אוכלוסייה צעירה יחסית. חלקה של האוכלוסייה עד גיל 20 מגיע קרוב ל- 55% (ראה נספח 1 לפירוט מספר תושבים לפי יישוב). מספר התושבים בגיל העבודה (20-64) עומד על 3,750.

המשתתפים בכח עבודה - להערכתנו מספר המשתתפים בכוח העבודה (סה"כ המועסקים והמובטלים) עומד על 3,000 תושבים, המהווים 80% מסך התושבים בגילאי העבודה המתגוררים בחבל, בהשוואה לשיעור השתתפות נמוך יותר של כ- 70% בקרב סה"כ האוכלוסייה היהודית³ בכלל הארץ.

אבטלה - להערכתנו מספר המובטלים ע"פ ההגדרה המקובלת של הלמ"ס הינו מזערי בהשוואה ל- 9% ויותר בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל.

תעסוקה - בהיעדר אבטלה בקרב תושבי חבל עזה מספר העובדים בקרב תושבי חבל עזה זהה למספר המשתתפים בכח העבודה, 3,000.

א. תעסוקתם של תושבי חבל עזה

תעסוקתם של המתגוררים בחבל עזה - סך העובדים המתגוררים בחבל עזה עמד על 3,000, והם כוללים הן את העובדים בחבל עזה והן מחוצה לו.

(1.א) העובדים המתגוררים והעובדים בחבל עזה - מספרם מגיע ל- 1,950 עובדים המהווים כ- 65% מסך המתגוררים בחבל עזה.

מעמד תעסוקתי - מבין סך העובדים המתגוררים בחבל עזה מגיע שיעורם של השכירים ל- 70% ושל העצמאים ל- 30%. שיעור העצמאים מבין תושבי חבל עזה גבוה במיוחד בהשוואה לשיעור זה בכלל האוכלוסייה היהודית (כ- 11%). השיעור הגבוה של חקלאים בקרב קבוצת העצמאים תושבי החבל עשוי להסביר את אחוז העצמאים הגבוה בקרב סך תושבי החבל בהשוואה לאחוז העצמאים בכלל האוכלוסייה היהודית.

² ע"פ אומדן מנהל מחקר תכנון וכלכלה צפויים לנסות ולהשתלב בשוק העבודה חלק תושבי חבל עזה אשר אינם בכוח העבודה כתוצאה ממשבר תעסוקתי משפחתי בחלק מן המשפחות המפונות.

³ שיעור ההשתתפות לכלל האוכלוסייה היהודית חושב עבור גילאי 20-65 בעלי השכלה של 12 שנות לימוד ומעלה.

המבנה הענפי של העובדים השכירים - חלקם של העובדים בתחום החינוך מסך השכירים המתגוררים והעובדים בחבל עזה עומד על כ- 65%. יתר השכירים עובדים בענפי החקלאות (10%), שירותים ציבוריים (10%), וענפים אחרים (15%).

המבנה הענפי של העצמאים - מרבית העצמאים המתגוררים והעובדים בחבל עזה מועסקים בחקלאות (65%). והיתרה נחלקת בין תחומי הבריאות (25%) לבין השירותים חברתיים (10%).

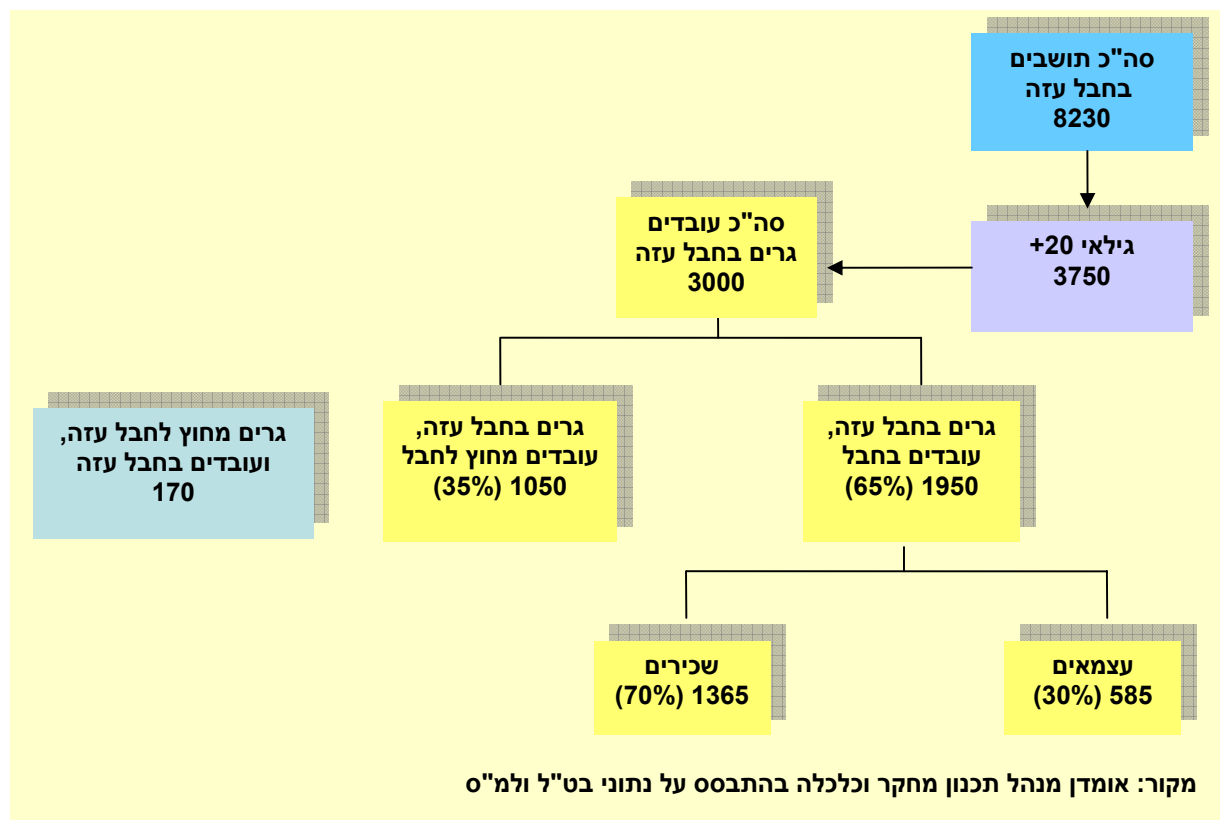
2.א) העובדים המתגוררים בחבל עזה ועובדים מחוצה לו – מספרם מגיע ל- 1,050 עובדים, המהווים 35% מסך המתגוררים בחבל עזה.

יחס תלות – היחס הינו המנה בין מספר הלא עובדים מקרב המתגוררים בחבל עזה (5230)⁴ לבין מספר העובדים המתגוררים בחבל. יחס זה עמד בסוף שנת 2004 על כ- 1.7 נמוך בהשוואה ליחס זה בקרב האוכלוסייה היהודית בכלל הארץ שעומד על 2.5.

ב. תעסוקתה של האוכלוסייה המתגוררת מחוץ לחבל עזה ועובדת בחבל

על פי הערכתנו מגיע מספרה של קבוצה זו לכ- 170 עובדים. המהווים כ- 6% מסך העובדים המתגוררים בחבל עזה.

מאזן העובדים נטו, דהינו, מספר העובדים המתגוררים מחוץ לחבל עזה ונכנסים לעבוד בחבל (170 עובדים) מדי יום פחות מספר העובדים המתגוררים בחבל עזה והיוצאים לעבוד מחוץ לחבל הינו שלילי ועומד על 880 תושבים.

⁴ סך האוכלוסייה עד גיל 20 (4473) וכן קבוצת המבוגרים שלא עובדת מקרב גילאי +20 (750)

עובדים המתגוררים בחבל עזה

ניתוח מאפייני העובדים בחבל עזה מתייחס לשתי קבוצות מקרב תושבי החבל: העובדים בחבל והעובדים מחוצה לו⁵.

מקרב העובדים המתגוררים בחבל עזה כ – 50% הינן נשים, משקלן של הנשים באוכלוסיית העובדים מחוץ לחבל עזה נמוך יותר ועומד על 34%. הסבר לכך נעוץ ככל הנראה בשוני במבנה של משלחי היד בין העובדים בתוך חבל עזה לבין העובדים מחוץ לחבל. מרבית העובדים בתוך חבל עזה מועסקים כעובדי הוראה, משלח יד אשר מטבעו מרכז אחוז גבוה של נשים.

% הנשואים בקרב עובדים תושבי חבל עזה עומד על 81%, אחוז גבוה ביחס לכלל הנשואים באוכלוסייה היהודית (כ – 62%). בקרב העובדים המתגוררים בחבל עזה אך העובדים מחוץ לחבל אחוז הנשואים נמוך במעט ועומד על 67%, ככל הנראה בשל גילם הצעיר יותר של עובדים מחוץ לחבל. משקלם של עובדים מבוגרים גבוה בהשוואה למשקלם של עובדים מבוגרים בסך האוכלוסייה היהודית (כ – 43%) וגבוה בעיקר בקרב תושבים העובדים בתוך החבל.

אחוז בעלי ההשכלה הנמוכה (עד 12 שנות לימוד) דומה לממוצע הארצי ועומד על כ – 12% מסך המועסקים בתוך החבל. מעניין לציין כי בקרב העובדים מחוץ לחבל שיעור בעלי ההשכלה הנמוכה כמעט אפסי. הבדלים אלו נובעים ככל הנראה מריכוזם הגבוה יחסית של חקלאים בעלי השכלה מועטה יחסית בקרב העובדים בתוך החבל.

לוח 1 – מאפייני עובדים המתגוררים בחבל עזה, 2004 באלפים וכאחוז מסה"כ

עובדים מחוץ לחבל עזה	עובדים בחבל עזה	סה"כ המתגוררים בחבל	
1050	1950	3000	סה"כ באלפים
34.0	51.3	47.0	אחוז הנשים
67.0	85.6	81.2	אחוז הנשואים
44.1	57.4	54.3	אחוז בגילאי 40-65
-	12.1	9.2	אחוז עד 12 שנות לימוד

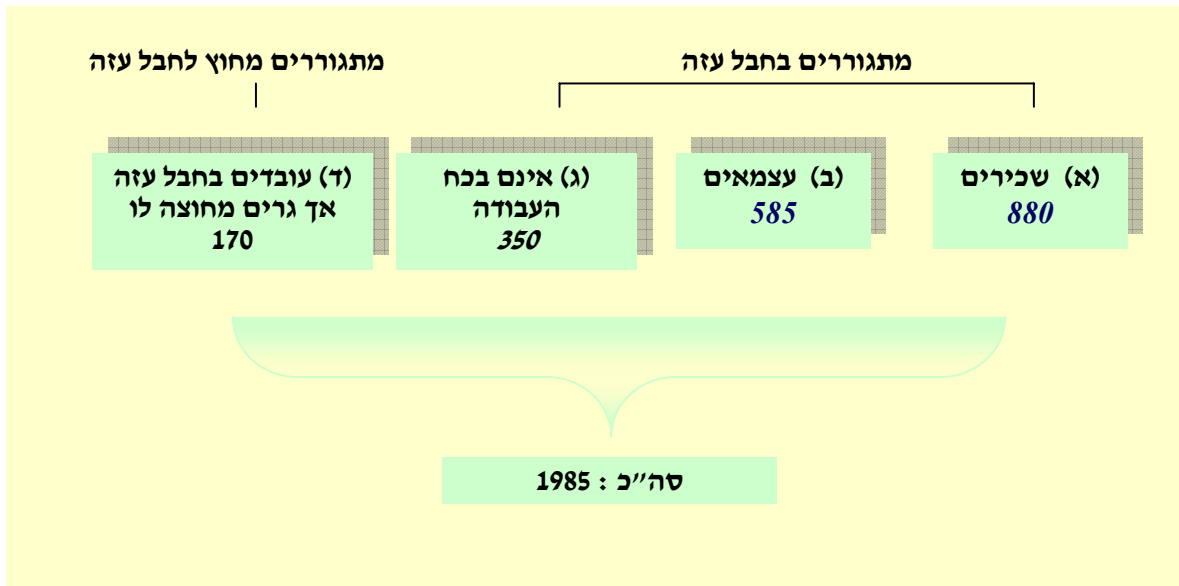
מקור: אומדן מנהל תכנון מחקר וכלכלה מתוך למ"ס 2004

⁵ לא קיימת בדיקת אפשרות לנתח את מאפייני העובדים בחבל עזה ומתגוררים מחוץ לחבל בשל גודלה הקטן יחסית של קבוצה זו (כ – 170 עובדים).

אוכלוסיות יעד לשילוב בתעסוקה בקרב תושבי חבל עזה

ע"פ החלטת משרד התמ"ת הוקם מרכז שימש כאשנב – כל לסיוע לשילובם של תושבי חבל עזה בתעסוקה. המרכז החל לפעול לאחרונה והוא ממוקם באשקלון. בניתוח ראשוני שנערך אופיינו ארבע קבוצות שאליהן יכוון הטיפול התעסוקתי: שכירים ועצמאים מקרב המתגוררים בחבל עזה, המתגוררים בחבל עזה ואינם בכ"ע וכן העובדים בחבל עזה והמתגוררים מחוצה לה. פירוט הקבוצות מצוי בתרשים שלהלן המתבסס על הערכות המנהל לתכנון מחקר וכלכלה שמהן עולה כי סך אוכלוסיית היעד לטיפול תעסוקתי מקרב המפונים צפויה להגיע לכל היותר ל-1,985 אנשים בקרוב בחלוקה הבאה: 880 שכירים, ו-585 עצמאים מקרב המועסקים המתגוררים בחבל עזה. כמו כן, מעגל המטופלים צפוי להתרחב בעוד כ-350 אנשים שלא היו בכוח העבודה בעת שהתגוררו בחבל והנסיבות המיוחדות בהם בני הזוג הפכו למובטלים הפכו אותם למחפשי עבודה. פינוי החבל יביא גם לסגירת מקומות עבודה ל-170 אנשים שהתגוררו מחוץ לחבל ומצאו את מקום עבודתם בחבל.

אוכלוסיית יעד לטיפול תעסוקתי במסגרת אשנב כל

א. תושבי חבל עזה העובדים בתוך החבל – שכירים:

מקרב השכירים העובדים בתוך החבל קיימת התחייבות להמשך העסקה לכ-485 שכירים העובדים בעיקר במשרד החינוך, וברשויות המקומיות (ראה פירוט בתיבת המידע). לא קיימת התחייבות להמשך העסקה בתום הפינוי של 880 שכירים המועסקים בעיקר במשלחי יד בתחומי המינהל ופקידות, ועובדים מקצועיים בחקלאות, תעשייה ושרותים ועובדים בלתי מקצועיים.

שכירים לפי המשך תעסוקה מובטח בתום פינוי חבל עזה

בעלי תעסוקה מובטחת - 485 שכירים לפי פירוט:

- 260 עובדי מועצה (כולל עובדות חינוך + 40 עובדי רבנות – בטיפול)
- 164 עובדי משרד החינוך
- 10 עובדי קופת חולים
- 10 עובדי משרד הרווחה

אינם בעלי תעסוקה מובטחת - 880 שכירים לפי פירוט:

- עובדים בלתי מקצועיים
- פקידות
- עובדי חקלאות
- עובדי ייצור ושירותים

ב. תושבי חבל עזה העובדים בתוך החבל – עצמאים:

מטבע אופי התעסוקה העצמאית בחבל עזה המרוכזת בעיקר בתחומי החקלאות ותלויה במידה רבה בבעלות על קרקע חקלאית מקומית להערכתנו חלק ניכר מהעצמאים עשויים לאבד את מקור פרנסתם עם תום הפינוי.

ג. תושבי חבל עזה אשר אינם בכוח העבודה:

להערכתנו צפוי כי כתוצאה מהמשבר התעסוקתי בקרב חלק מהמשפחות המפונות מחבל עזה צפויים לנסות ולהשתלב בשוק העבודה עוד כ- 350 תושבים מופנים בגילאי העבודה אשר אינם משתתפים כיום בכוח העבודה (מתוך כ- 750 תושבים שאינם משתתפים בכוח העבודה).

ד. עובדים בחבל עזה המתגוררים מחוץ לחבל עזה:

עובדים בתוך חבל עזה אך המתגוררים מחוץ לחבל יאבדו את מקום עבודתם עם תום תהליך הפינוי וייתכן ויזדקקו לסיוע המרכז התעסוקתי לקליטה מחודשת בעבודה חליפית. אין בידינו אפשרות לאמוד את מאפייני קבוצה זו בשל גודלה הקטן יחסית (170 עובדים).

פרופיל אוכלוסיית היעד לטיפול תעסוקתי

בהתאם לקבוצות היעד לטיפול תעסוקתי, נבחנו מאפייני שלוש הקבוצות העיקריות לטיפול⁶: שכירים שתעסוקתם אינה מובטחת, עצמאים, וקבוצת מתיישבי החבל שאינה בכוח העבודה אך צפויה לנסות ולהשתלב בכוח העבודה עם הפינוי.

להלן פירוט:

מגדר: אחוז הנשים באוכלוסיית היעד לטיפול תעסוקתי בקרב האוכלוסייה שאינה משתתפת כיום בשוק העבודה נאמדת בכ- 100%, ומשקלן של נשים בקרב שכירים המיועדים לטיפול תעסוקתי גבוה אף הוא ועומד

⁶ כאמור לא ניתן לאפיין את קבוצת העובדים בתוך חבל עזה אך המתגוררים מחוץ לחבל בשל גודלה הקטן של קבוצה זו.

על 70%. בקרב העצמאים משקלן של הנשים נמוך במיוחד (20%) בשל השיעור הנמוך יחסית של נשים עצמאיות. אחוז הנשואים בשלושת המצבים התעסוקתיים גבוה במיוחד ועומד על למעלה מ- 80%.

השכלה: בקרב האוכלוסייה שאינה משתתפת כיום בכוח העבודה קיים אחוז גבוה של בעלי השכלה נמוכה יחסית (עד 12 שנות לימוד) – 64%. אחוז בעלי ההשכלה הנמוכה בקרב שכירים ועצמאים שתעסוקה אינה מובטחת גבוה אף הוא באופן יחסי ועומד על 25% ו- 35% בהתאמה.

גיל: אחוז העובדים המבוגרים (40-65) גבוה במיוחד בקרב עצמאים (78%) וגם בקרב האוכלוסיות הנוספות המועמדות לטיפול תעסוקתי. אחוז המבוגרים בקרב האוכלוסייה שאינה בכוח העבודה עומד על 65%, ובקרב שכירים על 45%. ההשכלה הנמוכה יחסית של המיועדים לטיפול תעסוקתי בשילוב עם גילם המבוגר עלול להוות קושי בהשתלבות בתעסוקה חליפית.

לוח 2 – מאפייני אוכלוסיית יעד לטיפול תעסוקתי לפי מצב תעסוקה, מחצית ראשונה 2005

עצמאים	שכירים	לא בכוח העבודה	
585	880	350	סה"כ, באלפים
30%	70%	100%	אחוז הנשים
100	78	88	אחוז הנשואים
35	25	64	אחוז עד בגרות
78	45	65	אחוז גילאי 40-65

מקור: אומדן מינהל תכנון מחקר וכלכלה, מתוך סקר כ"א 2004

האשנב- כל לטיפול במפוני חבל עזה- פעילות המרכז לייעוץ והשמה תעסוקתי

המרכז לייעוץ ולהשמה תעסוקתית למפוני חבל עזה (להלן המרכז) החל לפעול באשקלון במהלך חודש יולי 2005. מטרתו של מרכז זה הינה להעניק למפונים טיפול הוליסטי המשלב את כל התחומים הנוגעים לנושאי תעסוקה לרבות ביטוח לאומי, שירות התעסוקה, ומרכזי טיפוח יזמות. עד כה טיפל המרכז ב- 120 פונים, מהם 80% טופלו על ידי שירות התעסוקה, 20% טופלו על ידי מרכז לטיפול יזמות אשקלון. במקביל לטיפול באוכלוסיית הפונים, פונה המרכז לקהל יעד מקרב היישובים אשר עתידים להיות מפונים. עד כה נעשו פניות ל- 345 משפחות, מהם 20% ציינו כי ייפנו לקבלת סיוע מהמרכז בהמשך, 20% לא רצו לקבל סיוע מן המרכז בטענה שאינם מתפנים מן היישובים, והיתר (60%) לא ענו כלל לפניות הטלפוניות אליהם. במסגרת הפעילות של מט"י אשקלון נעשה ניסיון לטפל ב- 88 בעלי עסקים, מהם 20 באמצעות פנייה יזומה ו- 68 במסגרת הפנייה של בעלי העסקים אל המט"י. 48 עצמאים בעלי עסקים מקרב מפוני החבל פנו לקבלת סיוע בהענקת עסקיהם לתחומי הקו הירוק והלוואות גישור. עד כה, כ- 16 עסקים הועתקו לאזור אשקלון. בנוסף טופלו כ- 20 חקלאים, מחציתם הופנו לקבלת הלוואות גישור במסלול חקלאי אל מול משרד החקלאות. 75% מבעלי העסקים אליהם נערכה פנייה יזומה סירבו לקבל סיוע מן המט"י.

הממצאים ומשמעותם

סה"כ מספר המועמדים לטיפול תעסוקתי ע"י מרכז הייעוץ והתעסוקה נאמד לכל היותר ב – 1,985 מועמדים. בחינת היקף הפעילות במרכז נכון להיום (כשבוע לפני ההתנתקות) מלמדת כי היענותם של התושבים המפונים לטיפולו של המרכז יחסית נמוכה, ובעיקר באותם מקרים בהם נעשו ניסיונות יישוג (reaching out) בקרב אוכלוסיית היעד.

מתוך בחינת מאפייני שלוש הקבוצות העיקריות באוכלוסייה עולה כי קיים שיעור לא מבוטל של אנשים מקרב המפונים שצפויים להם קשיים ניכרים בהשתלבות בתעסוקה ולחלקם הסיכוי לשילוב בתעסוקה קטן. בקרב הקבוצות בעלות סיכון תעסוקתי נכללים עובדים מבוגרים אשר מתקשים למצוא עבודה חליפית עם הפסקת עבודה נתונה וצפוי שיהפכו לחלק מהגרעין הקשה של מובטלים שמשך אבטלתם יתארך במיוחד, וכן עובדים בעלי השכלה נמוכה אשר סיכוייהם להשתלב בתעסוקה נמוכים יחסית, ולבסוף נוטים לפרוש מכוח העבודה.

בקרב האוכלוסייה שאינה בכוח העבודה קיים מרכיב כפול של סיכון תעסוקתי: גיל מבוגר והשכלה נמוכה, בנוסף חלק מאוכלוסייה זו אינה בעלת כישורי חיים ועבודה הנדרשים להשתלבות בעבודה. להערכתנו קבוצה זו הנה הקבוצה הקשה ביותר להשמה תעסוקתית.

בקרב אוכלוסיית השכירים קיים ריכוז גבוה יחסית של בעלי השכלה נמוכה, ולהערכתנו על מנת להשיג קבוצה זו בעבודה חליפית תידרש להם הכשרה להעלאת רמת השכלתם הכללית ו/או שדרוג מקצועי.

לבסוף, קיימת חוסר וודאות לגביי מידת הסיכון התעסוקתי של עצמאים מקרב אוכלוסיית המפונים. מחד, אוכלוסייה זו מאופיינת בהון אנושי נמוך יחסית וגיל מבוגר, מאידך לפחות חלק מהעצמאים הנם ספקי שירותים ובעלי עסקים בתחום המסחר הזעיר שייטכן ויהיו מסוגלים להעתיק את עסקיהם אל גבולות שטח ישראל.

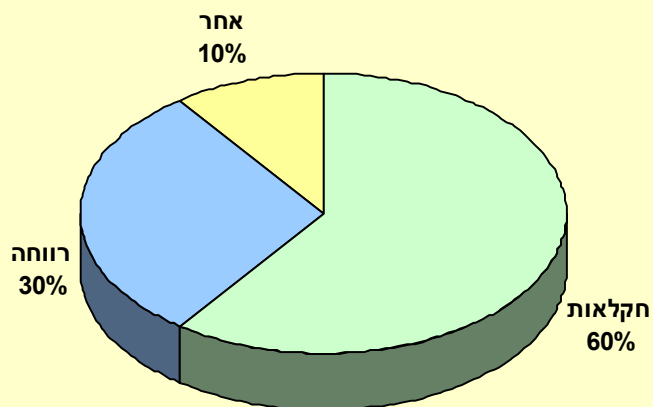
זאת ועוד, לא ברור באיזו מידה עצמאים מקרב מפוני החבל יעדיפו להמשיך להתפרנס כעצמאים או לחלופין יעדיפו לעבור לתעסוקה שכירה. במידה רבה, פינוי חבל עזה עשוי להוות עבור רבים מהם צומת עיקרית לקבלת החלטות, דבר המקשה על האשנב- כל להיערך למתן פתרונות תעסוקתיים הנחוצים לאוכלוסייה זו.

נספח 1 - מספר תושבים בחבל עזה לפי יישוב, 2004

מספר תושבים	שם היישוב	מספר תושבים	שם היישוב
221	מורג	191	בדולח
369	נצר חזני	646	בני עצמון
300	גני טל	122	רפיח ים
324	גדיד	119	פאת שדה
300	גן אור	28	שליו
394	קטיף	521	נצרים
1120	ניסנית	389	אלי סיני
475	כפר דרום	68	דוגית
		2636	נווה דקלים

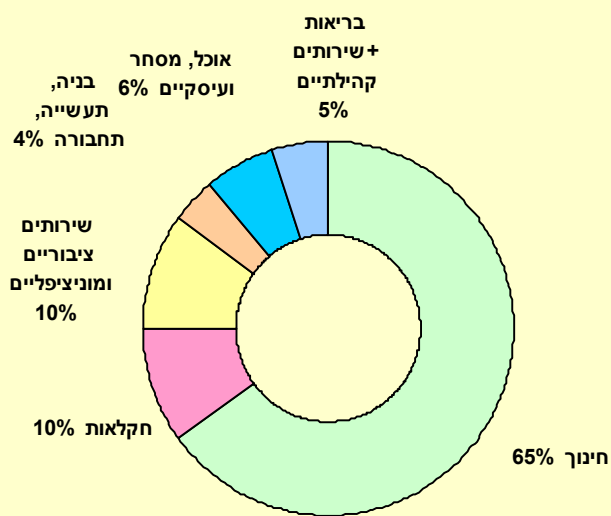
מקור: למ"ס, 2004 סוף שנה

תרשים נ.1 : עצמאים העובדים בחבל עזה לפי ענף כלכלי¹, 2004

מקור: אומדן מנהל תכנון מחקר וכלכלה מתוך למ"ס 2004 (1) תחום כלכלי

תרשים נ.2 : שכירים העובדים בחבל עזה לפי ענף כלכלי, 2004

מקור: אומדן מנהל תכנון מחקר וכלכלה מתוך למ"ס 2004

האוכלוסייה ביישובי צפון השומרון לפי גיל

65+	20-64	0-19	סה"כ אוכלוסייה	
0	100	47	147	גנים
11	113	57	181	חומש
0	89	53	142	כדים
11	71	30	112	שא נור

מקור: אומדן מנהל תכנון מחקר וכלכלה מתוך למ"ס 2004

אומדן אוכלוסייה לטיפול תעסוקתי ביישובי צפון השומרון⁷

חומש	כדים	גנים	סה"כ	להוסיף סה"כ
57	30	37	37	מספר משפחות
10	5	2	2	מספר עולים חדשים
12	7	4	4	מספר עובדים בתוך היישוב
3	-	-	-	מספר עסקים קטנים

מקור: שיחות עם רכזי יישובים

⁷ המידע המוצג כאן אינו כולל את היישוב שא – נור.